

LJUDSKO GLEDALIŠČE CELJE

KUJERICA
EDVARDA KARDELJA
V DELJU

NI 64/1948

Gledališki list

1948-1949 št. 1



IVAN CANKAR:

JAKOB RUDA

Drama v treh dejanjih

PREMIERA 28. OKTOBRA 1948

Vstopaja:

Jakob Ruda, posestnik na Drenovem	Karl Golob
Ana, njegova hči	Marica Frecetova
Marta, njegova sestra	Angelca Sadarjeva
Ivan Dolinar, slikar	Gustav Grobelnik
Peter Broš, podjetnik in trgovec	Franc Stropnik
Dobnik, posestnik in gostilničar	Tone Zorko
Alma, njegova hči	Bogdana Vrečkova
Koželj, inženir	Bogo Kotnik
Justin, učitelj	Ivan Sešlar
Košuta, prejšnji pisar Rudov	Evgen Burdych
Prvi delavec	Milan Špiler
Drugi delavec	Franc Kos

Vrši se na Drenovem okrog leta 1900.

Režija: Zorko Tone

Scenerija po zamisli Vala Bratine izdelana v Mestnih mizarških delavnicah pod vodstvom Karla Goloba.

Kostumi: last Narodnega gledališča v Ljubljani.

Lasuljar: Grobelnik Riko.

Razsvetljava: Umek Ivo.



Ob vstopu v četrto sezono ...

Ljudsko gledališče v Celju doživlja v sezoni 1948-49 svoj zgodovinski preobrat.

Iz nekaj marljivih, vzgledno požrtvovalnih in vztrajnih članov, ki so tvorili priložnostno amatersko gledališče, prehaja postopoma v fazo stalnega, poklicnega gledališča.

Ta prehod iz ene faze v drugo ni le slučajna razvojna linija, temveč zavesten ukrep Ministrstva prosvete, ki je uvidelo potrebo po sistematični organizaciji gledališkega udejstvovanja.

Silni razmah, ki ga doživlja naše mesto in podeželje ne le v industriji, stavbarstvu in agrarstvu, temveč tudi v kulturno političnem življenju, zahteva — po zakonu ravnovesja — nujno novih osnov tudi naše gledališko ustvarjanje.

Eden izmed odlokov v tej smeri, s strani Ministrstva prosvete, je bilo imenovanje gledališke uprave, katere skrb bo vzpostavitev rednega delovanja Ljudskega gledališča v Celju kot žarišča gledališkega življenja vsega okraja.

Drug odločen korak v tej smeri pa je odlok MLO Celja, da se takoj zopet prične in nadaljuje z adaptacijami gledališke stavbe, ter jo postavi čim prej v uporabno stanje, da bo lahko služila svojemu namenu.

Tudi pri reševanju tega vprašanja je določen upravi gledališča odločen delokrog.

Ne moremo trditi, da bi bile dolžnosti in naloge gledališke uprave lahke, toda člani uprave so k tem nalogam pristopili z vročo željo in močno voljo, da bi jih čimprej in čim boljše uresničili.

S složnim sodelovanjem vseh funkcionarjev naših ljudskih oblasti, časopisja, našega — začasno še skromnega umetniškega in tehničnega csebjja ter — ne nazadnje — našega naprednega, gledališko umetnost ljubečega ljudstva, bomo — o tem smo trdno prepričani — dosegli prav kmalu vidne uspehe.

Upravnik Valo Bratina



K premieri Ivana Cankarja drame „Jakob Ruda“

Kakor doslej vse sezone po osvoboditvi, tako otvarjamo tudi letošnjo s Cankarjem. Tako ostajamo tudi s svojo četrto sezono zvesti človeku, ki je obdaril svoj narod z neprecenljivim bogastvom leposlovnih del, človeku, ki mu je odkazano eno izmed prvih mest v našem slovstvu. Po delih »Kralj na Betajnovi«, »Hlapci«, »Pohujšanje v dolini šentflorjanski« in »Za narodov blagor«, uprizarjamo kot otvoritveno predstavo njegovo dramo v treh dejanjih »Jakob Ruda«, ki jo je napisal in končal v letu 1899. To je tedaj peto Cankarjevo delo na našem odru.

Cankarjev »Jakob Ruda« ni njegovo prvo dramsko delo. Njegov dramski prvenec je drama »Romantične duše«; že prej pa je koval različne dramske poskuse, katere pa je vse zmetal v koš. »Romantične duše« ima letos na repertoarju Dramski studio Narodnega gledališča v Ljubljani.

Mnogokrat pisano in znano je, da so si Cankarjeve drame kaj težko priborile dostop na oder. Tisti, ki so si za Cankarjevega življenja lastili patent nad ljubljanskim gledališčem, so mu odrekli celo »vsak talent dramskega pisca!« Tako »Romantične duše« v tistem času sploh niso videle uprizoritve, »Jakob Ruda« je čakal na uprizoritev dve leti, »Kralj na Betajnovi« je prišel na oder šele po štiriletnem viku in kriku, »Hlapci«, katerim je avstrijska cenzura podčrtala 62 mest, sploh niso bili igrani, a »Za narodov blagor« je bila potrebna šestletna čakalna doba. Le »Pohujšanje v dolini šentflorjanski« je po zaslugi prof. Friderika Juvančiča, ki je prevzel intendanturo ljubljanskega gledališča za Govekarjem, imelo več sreče. Uprizorjeno je bilo takoj — v dveh mesecih.

V dobi »Jakoba Rude« je takratno liberalno slovensko literaturo »vodil« nekak triumvirat: Govekar, Aškerc, Gangl. Govekar si je »vzel v zakup« pisateljje, je bil kot »dramatik« Cankarju gotovo zavisten; Aškerc, ki je »vodil« tedanje pesnike, je bil užaljen, ker mu Cankar ni hotel pozitivno oceniti njegovih pesmi, učitelj Gangl, ki je »nadzoroval« dramatiko, pa ob »Rudi« revoltiran z ozirom na učitelja Justina, češ: »... Učitelj Justin, kakršnega je naslikal Cankar, je prav za prav v današnjih časih nemogoč, posebno pa v moderni igri, če že abstrahiramo resnico, da je v »Jakobu Rudi« celo nepotreben...!« (Sl. Nar. 22. marca

1900). Poleg nešteti drugih očitanj Cankarju, se je vnela po zaslugi »Slovenskega Naroda« in »Slovenca« — potem, ko mu je njegova družina zaman ponudila svoje prijateljstvo — huda polemična borba okoli »Jakoba Rude«. Gangl in Aškerc (za njima je stal Govekar s svojimi »Rokovnjači«, »Desetimi brati«, »Legionarji« in »Kralji Matjaži«), Finžgar, Zbašnik, Kristan, Milčinski, Sanda, Ušeničnik so izlili potoke črnila za (Finžgar, Milčinski) in proti »Jakobu Rudi« in s tem za in proti Cankarju. V »Domu in svetu« letnika 1900 beremo n. pr. »da se ne more odobravati predmeta drame, ker v njej ni skoraj nič čilega, zdravéga, povzdigujočega.« Cankar je takrat že toliko napisal, da bi takratni kritiki in spremljevalci literature morali ugotoviti, da Cankar ni učil na svetlih in jasnih primerih, da ni zdravil takratnih razmer s primeri lažnih junakov, ampak le z brezobzirno resnico, ki jo je srečeval vsak dan. Koliko žolča so pozneje zato sprožili »Hlapci«, »Kralj na Betajnovi«, »Za narodov blagor«. Vse se je čutilo prizadeto in — ne brez vzroka!

»Jakob Ruda« je vsekakor globoka, realistična drama, polna težkih psiholoških problemov in zapletljajev. Če bi gledali dramo z vidika naturalizma, ki kaže stvarnost in poudarja temne stvari brez obzira na pojmi »lepega«, potem ima drama lahek naturalističen prizvok, dasi je čist naturalizem Cankar odklanjal. In dasi so takratni ocenjevalci očitale Cankarju nejasnost, je treba priznati, da je v »Rudi« docela umljiv in jasen. Če so kritiki »svetovali« črtati v »Rudi« najmanj polovico oseb, je to v stvari pomenilo črtati Cankarja iz seznama literatov. Očitajl so mu, da je v slikanju duševnih procesov prišel pod vpliv Ibsena in njegovih »Strahov«, kar mu očitajo tudi pri »Kralju na Betajnovi«, odnosno da je bil pod vplivom severnonemških pisateljev, katerih drame preveva mračnost, otožnost, tema in mora. Cankar sam pa priznava, da ni prav nič brskal po Ibsenu, temveč je vzel teme svojih dram z Dolenjskega, iz svoje okolice, kjer je gledal grozotni gospodarski in moralni propad takratnih polkmečkih, pomeščanjenih stanov. Če je imel v drugi polovici 19. stoletja nastopajoči naturalizem na Cankarja kak vpliv, nič hudega. Cankar je pač posegel v življenje na tak čudovit način, da je osupnilo takratni svet, mi pa se danes samo čudimo njegovemu geniju in smelosti, da je posegel vanj na tak odkrit in iskren način. Vedel je, da si bo s tem nakopal strastno sovraštvo »podolž in počez« (po premieri »Za narodov blagor« so s prsti kazali za osebami iz komedije), a on se ni menil za to.

Tedanji vsemogočni kritiki, na katere je Cankar brez strahu končno le računal, niso spoznali globoke etičnosti »Jakoba Rude«. Okoli vsega so se sukali; posnemali so »Rudo« le po vrhu, iskali so neke gigantske borbe nemorale in strasti, prezrli pa etično vprašanje, ki se nam v »Rudi«

odpira. Ruda, mogočni bogataš, je grešil — in rešiti mora svoj jaz, a ne gozdove, tovarne in žage. Kriv ni pred moraliko in ne pred zakonom — a vendar gre v smrt. Cankar je potrkal na pošteno človekovo vest! Te pa njegova okolica ni imela in jo je zato pred neusmiljenim Cankarjem zazebljo. Grešnik ne pogleda rad v zrcalo. Zato — proč s Cankarjevimi dramami! Enostavnejši, nenevarni in donosnejši so »Legionarji« in »Rokovnjači«: svet se zabava z zastrtimi očmi, hvali in ploska in Govekarji lahko mirno spijo.

Zgradba drame sicer ni neoporečna, tembolj, ker je — prvič — Cankar sam priznal, da je bila zamisel druga, pa se mu je rodil »Ruda« in drugič — ker je z njo hitel, kar istočasno daje žalostno sliko Cankarjevim časom, ki so našega velikega pisatelja prisilili v kruhoborstvo.

Režija je kljub temu, da nekatera gledališča popravljajo zlasti tretje dejanje, verno sledila Cankarjevemu tekstu, scenerijo pa je zasnoval upravnik tov. Bratina.

Nadaljevanje del na gledališkem posloppju

V izpolnjevanju tretje osnovne naloge petletnega plana za razvoj narodnega gospodarstva mesta Celja, to je dvig kulturno prosvetne ravni prebivalstva, je po sporočilu Uprave komunalnih podjetij MLO Celje št. VI. 762-5/48 z dne 21. avgusta t. l. MLO votiral 3.500.000 din za nadaljevanje gradbenih del v mestnem gledališkem posloppju. Direkcija komunalnih podjetij MLO, ki je bila imenovana za investitorja, je pozvala našo gledališko družino, da imenuje vsaj dva zastopnika, ki bi ji pomagala pri izvedbi del. Gledališka uprava je imenovala svojega upravnika tov. Vala Bratina in tov. Karla Goloba, igralca in upravnika Mestnega mizarskega podjetja, za zastopnika pri izvedbi odrskih del ter tov. Toneta Stupico, umetnostnega zgodovinarja in upravnika Mestnega muzeja, za zastopnika pri arhitektonsko umetniških delih na stavbi. Pomen sprejete naloge je tov. Stupica podčrtal z naslednjimi tehtnimi pripombami: »Ustvariti nam je dostojni arhitektonski okvir kulturni ustanovi, ki naj postane žarišče besedne in izrazne umetnosti za Celje in njegovo območje. Celjsko gledališče mora po svoji arhitektoniki izžarevati lepega duha in najplemenitejšo slovensko miselnost, ki je izravnana po strani socialne ljudskosti; kakor tudi mogočnosti kulturnih izrazil v opremi, da postane pravo torišče in najljubši dom za vse one, ki se bodo vzgajali

pri oblikovanju na odru in v vrstah gledališke publike. Ljudsko gledališče v Celju si je s svojim delom po osvoboditvi pridobilo že stalen kader obiskovalcev, ki raste iz dneva v dan. Te obiskovalce pritegniti ne le številčno, marveč jih poduhovljati in širiti resnično ljudsko kulturo, pa je možno le v odgovarjajoči stavbi, ki ustreza načelu: plemenita vsebina v plemeniti posodi.

Ne pozabimo: to gledališče bo služilo svojim namenom desetletja in čeprav bi dobili v bližnji bodočnosti novo gledališče velikih dimenzij, ne bo obnovljeno gledališče doslužilo, marveč bo tedaj imelo možnost prikazovati gledališko umetnost intimnega značaja, kakršna bo ob velikih zgradbah v vseh časih zaželjena in utemeljena.

Še eno nalogo je nujno podčrtati: Ni dvoma, da se bo Ljudsko gledališče v Celju preustrojilo v poklicno gledališče. Dolžnost vseh ljubiteljev gledališča in zlasti njegove uprave je, pripravljati ugodna tla za poklicno gledališče. Izven dvoma pa je predpogoj primerna gledališka zgradba. Zaradi teh dejstev se mora Ljudsko gledališče v Celju zavdati soodgovornosti v stremljenju in končnem cilju, gledališče stavbno obnoviti kar najlepše v pravilni njegovi funkcionalnosti in tehnično brezhibni odrski aparaturi.

V tem želim sodelovanja v dobri veri, da bo pravilna povezava vseh sil rodila uspeh, ki ga bomo z veseljem pozdravili ustvarjalci, kakor bodoči rod. Naša parola bodi: Celju najlepše gledališče v Sloveniji!«

Gledališča in gledališki tisk pri nas

Ob koncu pretekle sezone — junija 1948 — je v Jugoslaviji delovalo 47 stalnih — 30 poklicnih in 17 polpoklicnih — gledališč, od tega samo v Sloveniji 8, kar pomeni z ozirom na število njenih prebivalcev relativno največ, saj pride eno gledališče na 173.635 ljudi, dočim na Hrvaškem šele na 374.903 ljudi, v Srbiji pa na 283.618 ljudi.

Število gledališč v ostalih republikah je naslednje: v Srbiji 23, na Hrvaškem 10, v Bosni in Hercegovini 2, v Makedoniji 3, v Črni gori 1.

Tudi od 18 gledaliških listov oz. časopisov, ki so pri nas izhajali junija 1948 jih je izhajalo največ v Sloveniji, namreč 8. Razen celjskega gledališča so jih izdajali še: SNG v Ljubljani 2, ločeno za Dramo in Opero, SNG Maribor, Akademija za igralsko umetnost v Ljubljani ter gledališča na Jesenicah, v Kranju in v Trbovljah. Toda k temu številu bi mogli prišteti še gledališki list SNG v Trstu, kar bi dalo skupaj 9 rednih slovenskih gledaliških listov.

Borbeni realizem v Cankarjevih dramah

(Skica.)

Slovenska moderna ima po bistri ugotovitvi Borisa Zihlerla neko dragoceno značilno črto, ki jo loči od istočasnih umetniških in duhovnih gibanj pri ostalih narodih, zlasti zapadnih ter jo nekako odlikuje med njimi. Posebni družbeni pogoji, v katerih se je nahajal slovenski narod na prelomu devetnajstega stoletja v dvajseto, so po svoje modificirali umetniško smer, ki je prinesla z zapada več različnih imen. Najmočnejši zastopniki te smeri v tedanji slovenski umetnosti so nezdravo dekadenco kaj kmalu premagali, kajti njihova nova romantika skriva v sebi za čuda mnogo realističnih prvin. Tudi slovenska nova romantika je predstavljala nekak beg v kraljestvo sanj, a to ni bil resigniran beg pred konkretno družbeno realnostjo, ampak borbena slutnja boljše prihodnosti. Slovenska nova romantika je navezala s svojim delom na tradicijo borbene romantike iz prve polovice devetnajstega stoletja, zlasti na Prešerna, znova žgoče poudarila naše narodno osvobodilne težnje in jih obogatila s spoznanjem, »da je uresničenje teh teženj neločljivo združeno z zmago tistih novih socialnih sil, ki so takrat v velikem svetu sebi in vsemu človeštvu že odločno krčile pota k višjim, naprednejšim oblikam družabnega življenja.« (B. Zihlerl.)

Razumljivo je, da je bolj kakor v ostalih panogah umetnosti to dejstvo očitno prav pri najvidnejših slovenskih pesnikih in pisateljih te epohe in smeri, zlasti pri tistih, ki jim je bedna smrt dalje časa prizanašala. Otonu Župančiču je bilo celo dano, da je te slovenske narodno in socialno osvobodilne težnje lahko izpovedoval tik pred njihovo izpolnitvijo, ki jo je tudi še sam doživel. Ivan Cankar pa je že v začetku našega stoletja začuda jasno zaslutil osnovno družbeno zakonitost našega narodnega razvoja in to svoje najgloblje, žlahtno socialistično spoznanje na umetniški način izrazil v svojih delih. Njegov zdravi realistični čut mu ni pustil, da bi poleg tega iz časa in okolja, v katerem je živel in delal, izluščil in oživil kaj več kakor samo posamezne zastopnike teh zdravih, družbeno progresivnih prizadevanj. Družbena funkcija njegove umetnosti je bila prav v tem, da je vzbudila in izoblikovala v zavesti slovenskih ljudskih množic tisto, takrat na videz še nepomembno revolucionarno borbenost, ki se je danes po zgodovinski nujnosti že razvila do stopnje, ko lahko neposredno uresničuje vse slovenske nacionalne in socialne težnje.

Povsem naravno je, da se vse to najbolj živo odraža v Cankarjevih političnih govorih in predavanjih, od tekstov z izrazito umetniško formo pa prav v njegovih odrskih delih, čeprav so tudi vsi ostali njegovi spisi prežeti s temi osnovnimi spoznanji. Njegov dramski prvenec »**Romantične duše**« je nastal že leta 1897, torej v času, ko je Cankar še ves tičal v dekadentskem stilu. Verjetno je bil vsaj podzavestno eden izmed nagibov, da Cankar tega svojega prvenca ni priznal, ampak ga je pustil obležati v miznici, tudi dejstvo, da so realistični momenti v tej drami vse preveč prekriti z modno dekadentsko navlako. Tudi »**Jakobu Rudi**« (1900) je individualistično ujeto reševanje etičnega konflikta vzelo pravo dramatsko ostrino. Tako v prvem, zlasti pa v drugem Cankarjevem odrskem delu pa so že vidne v zarodku tudi tiste prvine, ki so kmalu nato postale osnovni motivi njegovih najboljših realistično-satiričnih dram in komedij.

Komedija »**Za narodov blagor**« (1901) je predvsem žgoča satira na breznačelnost boja med tedanjimi slovenskimi reakcionarnimi strankarskimi formacijami. Cankar v tej komediji še ni s prstom pokazal na globlje socialne in razredne motive, ki so rodili tedanje osnovne slovenske reakcionarne politične stranke z njihovo idejno šibkostjo in nenačelnostjo vred, a razkril je izkoriščevalsko bistvo njihovih voditeljev, našemljeno s frazo o narodovem blagru. Demonstracija predmestnih množic v zadnjem dejanju pod vodstvom žurnalista Ščuke pa je že napoved prebujenih ljudskih sil in neusmiljenega obračuna, ki je moral priti in ki je danes že opravljen.

»**Kralj na Betajnovi**« (1902) je od vseh Cankarjevih dram najbolj uravnotežena, kakor iz enega kosa izklesana, najbolj žlahtno realistična. V tej tragediji je šel Cankar korak dalje od komedije »Za narodov blagor« in z vso ostrino upodobil razredna nasprotja slovenske vasi v tisti dobi: zapozneli nastanek novega izkoriščevalskega razreda vaških bogatašev, ki hočejo pod krinko borbe za nacionalno osvoboditev sestiti namesto tujca svojemu lastnemu ljudstvu na vrat in se brez ozira na svoje zlagano svobodomiselnost zvežejo celo z navideznim idejnim nasprotnikom, najbolj obskurantskim klerikalizmom. Kantor in župnik si podasta roke pod geslom: »Vi duše, jaz telesa!« Kantorjeva navidezna zmaga na koncu drame pa je že izpodjedena od groze pred neizogibnim družbenim razvojem, pred reko proletarskih množic, s katero si je kapitalizem ustvaril svojega lastnega grobokopa.

Žgoča farsa »**Pohujšanje v dolini šentflorjanski**« (1908) ni tako enotno grajena in dramsko ulita, ampak se v njej prepletajo raznorodne prvine. Med vsemi Cankarjevimi dramami je namreč »Pohujšanje« najbolj neposredno zvezano z njegovo osebo. Ko je slikal sebe in usodo svoje umetnosti med Slovenci, ni mogel biti do kraja odrsko konkreten, ampak je napravil na začetku drugega dejanja celo pravi lirični intermezzo. Po drugi strani pa so groteskne figure šentflorjanskih rodo-

ljubov tako dramatično žive, v bistvu globoko realistične, da ta nekoliko neenovita komedija prav zaradi umetniške polnosti teh tragikomičnih postav dosega svoj očiščujoči in revolucionarni namen.

V »Hlapcih« (1910) je sicer vidna neka pesimistična resignacija. Jerman obupan klone, češ da se ni vredno boriti, ker da so Slovenci »ustvarjeni za hlapčevanje, njihov hrbet skrivljen, biča vajen in željan«. Toda že figure teh inteligentov-hlapcev učinkujejo s svojo groteskno žgočo realitiko podobno kakor postave rodoljubov iz »Pohujšanja«. Ta iz najgloblje srčne bolečine porojena jedka satira je morala vzbuditi elementarne ljudske sile, pa če bi spale še tako globoko pokopane. Cankar je tudi v »Hlapcih« z učinkovito zadržanostjo pokazal na »roko, ki bo kovala svet« in jo posebil v kovaču Kalandru, v čigar zdravi naturi je revolucionarno seme Jermana borca pognalo že tako močne korenine, da ga tudi obup umikajočega se Jermana ne more več omajati in potegniti za seboj.

»Lepa Vida« (1912) je drama prav za prav samo po zunanji literarni formi, v resnici pa je to filozofski, z liričnimi občutki in vizionarno simboliko prepojeni poem o hrepenenju.

Nosilci progresivne miselnosti in izpovedovalci Cankarjevih idej v njegovih dramah: Dolinar, Sčuka, Maks Krnec, Peter oziroma Krištof Kobar, Jerman niso junaki s popolnoma izoblikovano revolucionarno miselnostjo. Nekateri niso nič več kakor pekoča vest nasilnikom in izkoriščevalcem, a ne brez dekadentskih individualističnih značajskih črt. Drugi pa že hočejo biti vsaj včasih tudi glasniki in vodniki izkoriščanih, čeprav potem dezertirajo kakor Jerman, ki je prej pogumno klical: »Narod si bo pisal sodbo sam, ne frak mu je ne bo in ne talar!« Neizprosna odkritost do samega sebe, do svojega časa in do lastnega naroda v tisti dobi Cankarju ni pustila, da bi mogel umetniško izoblikovati v svojih delih popolne revolucionarje. Zato pa je v svojih govorih in predavanjih mnogo bolj jasno in dosledno na ves glas izpovedal svoje osnovno revolucionarno spoznanje: »Edina pot pa je boj ljudstva, brezobziren boj, dokler ne pade poslednja barikada, dokler ni dosežen poslednji cilj! Boj za popolno politično in socialno osvobojenje, zakaj brez socialne in politične svobode je nemogoča kulturna svoboda.« In še večkrat podobno in še ostreje in še konkretnije. To revolucionarno spoznanje, izvirajoče iz neomajne vere v življenjsko moč ljudstva, je vodilo Cankarju pero, kadar je bičal in kadar je bodril. »Senco gledajo moje žive oči, luč vidi edinole moje srce, ki gleda v prihodnost.« To je žlahtno realistično jedro vseh njegovih del, tudi in zlasti odrskih. Njihova idejna in umetniška ostrina bo vselej, kadar bo zarezala s katerega koli slovenskega odra, brez ozira na trenutna razpoloženja pravilno in zdravo izvršila svoje narodno in družbeno poslanstvo. Ali moremo od umetnine terjati še kaj več?

vln.

Zgodovina

celjskega gledališkega življenja.

Nadaljevanje

Omenil sem že, da prve slovenske gledališke predstave v Celju niso bile na bogve kako visoki umetniški višini, toda vršile so za tisti čas gotovo prvovrstno narodno-politično vlogo. Pomisliti je treba, da takrat celjski Slovenci, dasi so bili v večini, niso mogli s priseljenimi Nemci konkurirati niti na gospodarskem, niti na kulturnem polju. Nemci so bili favorizirani na vseh področjih, slovenski živelj je bil manj vreden, naš jezik ni imel veljave niti v šoli, niti v uradih, niti v privatnem življenju. Kdor je takrat hotel kaj doseči, se je moral poslužiti nemščine, slovenski jezik je bil zaničevan in splošno mnenje je bilo, da je slovenščina samo za hlapce in da ni mogoče, da bi se moglo v slovenščini izražati kaj lepšega in globljega, zato so tudi naši ljudje pod občutkom manjvrednosti svojega materinega jezika govorili ob slovenskih prilikah med seboj le nemški, med njimi celo takratni politični veljaki in prvoboritelji.

Prve slovenske predstave v Celju so bile torej pravo revolucionarno politično delo. Drobniču in Jeretinu gre zasluga, da sta že pred 100 leti pojmovala gledališče kot politično areno svojega naroda. Še dolgo potem, ko smo imeli v Ljubljani že svoje poklicno gledališče, so razni »intendant«, »ravnatelj« in drugi »voditelji« Talijinega hrama smatrali gledališče kot zabavišče in za zavod, ki naj služi občinstvu kot kraj razvedrila in odpočitka.

Kakor je danes v dobi socializma glavna naloga gledališča »ustvarjanje dobrih predstav, v katerih bo naše ljudstvo našlo odgovore na vprašanja, ki si jih postavlja pri ustvarjanju socializma, predstav, v katerih bo ljudstvu govoril heroj naše dobe (O. Hudales: »Gledališče in naša stvarnost«, Nova obzorja I/48 str. 243), tako je bila pred sto leti glavna naloga slovenskega gledališča vzbujanje narodne zavesti ter ljubezni in spoštovanja do materinega jezika.

Da so slovenske predstave v Celju od l. 1848 do 1852 to svojo nalogo v polni meri vršile, pričajo poročila tedanjih slovenskih časopisov, ki poročajo o tem, kako so te predstave vplivale na občinstvo in kake važnosti so bile za dvig narodne zavesti in ponosa.

Tako piše »Slovenija« leta 1848, str. 158: »Dne 12. novembra so v celjskem gledališču zapeli tudi dvoje slovenskih pesmic: »Zakonski prepri« in »Moje želje«, ki so vsem tako močno dopadle, de skorej nismo mogli nehati v roke veselo pékati. De so se enkrat tudi mili slovenski glasi v gledišu slišali, imamo le gospodu Jeretinu, natiskarju knjig v Celju zahvaliti. Njemu bo čast ostala, de je prvi slovenščino, tudi upelvatí začel. Večkrat, ko se bo kaj slovenskiga med nami slišalo, bol se bo slovenski rod začel častiti. Zatorej slava neutrudivimu gospodu Jeretinu.«

»Celjske slovenske novine« pa so pisale: »V nedelo 12. dan t. m.

(novembra 1848) se je slišal prvi slovenski glas v našem gledišu (Theater). V med drugim so se tud zapele dve slovenske pesmi, namreč „Zakonski prepir“ in „Moje želje“. Kakor hitro se zaslišijo rahli glasovi domačiga jezika, postane od samiga veselja hrup in pokaanje z rokami. Nekemu gospodu, ki je v predzadni klopi sedel, so se od samiga veselja solze vlile. Čast tebi, verli domorodec! Komu pa zahvalimo mi Celani ta srečen večer? Komu drugemu, kakor častnemu gospodu Janezu Kr. Jeretinu, natiskarju in založniku Celskih Novin; Nemu bo ostala čast, da je on prvi Slovenšino v gledišu razglasil. Večkrat, ko se bo kaj slovenskiga vmed nami slišalo, bol bo slovenski rod svoj jezik častil. Zatorej slava gospodu Jeretinu!»

Po uprizoritvi »Županove Micke« dne 16. septembra 1849 je pisala »Slovenija«: »V spomin 16. septembra (otvoritev železnice iz Ljubljane v Celje) je nam zvečer gospod kresijski knjigotiskar Janez K. Jeretin, kteriga neutrudljivost za povzdigo slovenšine je slavna, veliko, veliko veselico napravil. „Županovo Micko“ so v našem gledišu igrali, ino sicer gospodi ino gospodične tako dobro, da so 27 krat mogli prenehati, ko so gledavci od veselja v roke pokali, ino svoje dopadajenje tako na znanje dali. Glediše je bilo čisto polno, tudi Nemci so šli v taisto, da bi slovensko igro vidili. Koliko ponemčenih Slovencev je zdaj veselja dobilo zopet do materinskiga jezika, kteriga so se poprej neumneži sramovali. Zatorej slava ino večna hvala vsm gospodami ino gospodičnami! Večni hvaležni spomin v sercu vsakiga od nas bo njih lepa plača, da je Celje pervokrat, kar svet stoji (pero mi je iz roke od strahu padlo, ko sem te tri besede zapisal), slovensko igro v svojim gledišu vidilo, skoz njih pripomoč.«

Kakor so ta časnikarska poročila pisana primitivno in za današnje dni naivno, nam vendar jasno govore, kako globoko se je dojmila slovenska beseda tiste čase naših ljudi in če se živimo v takratne politične razmere, pod katerimi so živeli naši predniki, moramo priznati takratnim pionirjem slovenskega gledališkega življenja v Celju, da so opravili veliko politično delo. Dasi je bilo slovenskemu gledališču usojeno le kratko življenje, in je zavladalo po l. 1852 mrtvilo — je vendar v celjskih Slovenceh bila vzbujena zavest, da je Slovenec kljub trenutnemu političnemu položaju vendar le lahko pošten na svoj mali narod in da se mora boriti za svoje pravice, za enakopravnost svojega jezika do končne zmage!

L. 1852 je bila torej zadnja slovenska predstava v celjskem gledališču in zadnja v Celju sploh vse do ustanovitve čitalnice.

Ko je Drobnič l. 1851 zaradi slabega zdravja odšel iz Celja v Gradec, je vodil gledališče Jeretin. Konec šolskega leta 1850 je Drobnič z dijaki priredil v celjskem gledališču poslovilno predstavo »Raztresenca« (po Kotzebueu priredil Josip Drobnič, natisnil Jeretin v Celju 1850). Po okrevanju je bil do upokojitve kaplan v Vitanju, od tu je odšel v Trst, kjer je ostal do 12. septembra 1857. Vrnil se je v Gradec, kjer je vse do svoje smrti (5. avgusta 1861) živahno literarno deloval, prevajal in priredil gledališke igre ter l. 1859. ponovno prišel v Celje, kjer se je trudil, da bi mogel vprizoriti kako svojo igro. Razmere so se silno spremenile, ni se mu posrečilo, a obupal ni in končno je med celjskimi dijaki zbral malo gledališko družino, s katero je nastopil namesto v Celju — v Laškem trgu.

(Nadaljevanje v prihodnji številki.)

VARČUJ
VLAGAJ

PRI

NARODNI BANKI FLRJ
PODRUŽNICA CELJE

OBRESTNA MERA

5%

ZA VLOGE JAMČI DRŽAVA!

CELOTNI PRIHRANKI
VSAK ČAS NA RAZPOLAGO!

Prvovrstne portrete izvršuje

F O T O
» P E L I K A N «
CELJE, Razlagova 1

Lekarna »Pri Križu«
Mr. Fedor Gradišnik
CELJE, Stanetova 15

R. GROBELNIK
gledališki frizer in brivec
CELJE, Kocenova 2

ANTON LEČNIK
urar

CELJE, Tomšičev trg

JOŽICA LESKOVŠEK
kemična čistilnica
CELJE, Ipavčeva ulica 14

Kavarna restavracija
HOTEL »EVROPA« CELJE
V kavarni večerni koncert

SAP

SLOVENIJA AVTOPROMET, CELJE

Podjetje za avtobusni
prevoz potnikov ter
avtotovorni prevoz to-
vora, blaga, pohištva
itd.

Za vse tozadavne informacije kličite telefonsko številko 342

14

TOVARNA EMAJLIRANE POSODE CELJE

Gradimo v miru
za boljšo bodočnost

MLO MIZARSTVO

Telefon 382

Stavbeno mizarstvo - Pohištvo
Strugarstvo - Kolarstvo
Parketarstvo - Sodarstvo

CELJSKA MESTNA HRANILNICA CELJE

(v lastni hiši nasproti kolodvoru)

sprejema hranilne vloge na knjižice od vsakogar,
jih obrestuje po 2% brez odpovedi, do 4% na odpoved.

Vloge na knjižice brez odpovedi, ki se glasijo
lahko tudi na poljubno ime, so v celoti izplačljive
tako!

Obresti vlog na hranilne knjižice so oproščene vsakega
državnega davka ali kakršne koli dajatve.

Za varnost vlog, naloženih pri Celjski mestni hranilnici
v Celju jamči poleg lastnega premoženja hranilnice tudi
država.

TRGOVSKO
PODJETJE

SLOVENIJA-AVTO

Poslovalnica 10
CELJE

15

Deutsch-slovenische Vorstellung

Opern- u. Schauspiel-Theater

am Freitag den 7. März 1852

aus dem Werke des durch seine verunglückten Demosner
von Lendort
von Franz von Suppé

Der Reichhof, Die schuldlosen Schuldigen.

Opern- u. Schauspiel-Theater

Die Opern- u. Schauspiel-Theater
am Freitag den 7. März 1852
aus dem Werke des durch seine verunglückten Demosner
von Lendort
von Franz von Suppé

Die Opern- u. Schauspiel-Theater
am Freitag den 7. März 1852
aus dem Werke des durch seine verunglückten Demosner
von Lendort
von Franz von Suppé

Opern- u. Schauspiel-Theater

Lupanova Micka.

Opern- u. Schauspiel-Theater

Die Opern- u. Schauspiel-Theater
am Freitag den 7. März 1852
aus dem Werke des durch seine verunglückten Demosner
von Lendort
von Franz von Suppé

Opern- u. Schauspiel-Theater

Die Opern- u. Schauspiel-Theater
am Freitag den 7. März 1852
aus dem Werke des durch seine verunglückten Demosner
von Lendort
von Franz von Suppé

Opern- u. Schauspiel-Theater

Neuzeitliche Revue: von Carl von Engelking!

Die Opern- u. Schauspiel-Theater
am Freitag den 7. März 1852
aus dem Werke des durch seine verunglückten Demosner
von Lendort
von Franz von Suppé

Opern- u. Schauspiel-Theater

Lepak zadnje slovenske gledališke predstave v celjskem mestnem gledališču leta 1852.

(Foto Pelikan)